

THE PRESENT STAGE OF LEXICAL NEOLOGISMS ADAPTATION (WITH REFERENCE TO ANGLICISMS AND AMERICANISMS)

Vlad PREDĂ, Assistant Professor, PhD, University of Craiova

Abstract: Our paper deals with describing and commenting on the process of phonetical, graphical and morphological adaptation of Anglicisms to the system of the Romanian language, with reference to its lexicographical approach.

Keywords Anglicism, adaptation, phonetical, graphical, morphological

1. În prezenta comunicare, voi descrie și voi comenta procesul de adaptare al împrumuturilor recente, în special al anglicismelor la sistemul limbii române. Voi exprima totodată un punct de vedere asupra modului de înregistrare a termenilor recentți în *DOOM*², referindu-mă la cazurile de nesistemizare a informațiilor grafice, de pronunție, morfologice. Voi încerca să ofer unele modele de înregistrare a împrumuturilor recente.
2. Cuvântul *anglicism* este explicat în dicționarele românești drept expresie specifică limbii engleze sau cuvânt de origine engleză. *DEX*-ul precizează că *anglicismul* este împrumutat „fără necesitate, de o altă limbă și neintegrat în aceasta”. Precizarea cu privire la „neintegrarea” în limba-țintă apare și în *DN*, *MDN*. Singurul dicționar care precizează domeniul (lingvistică) în care se utilizează acest termen este *Dicționarul de neologisme*. Termenul nu apare în *DSL*.
3. În Merriam-Webster, *anglicism* are două sensuri: 1. „a characteristic feature of English occurring in another language” și 2. “adherence or attachment to English customs or ideas”.
4. Pătrunderea împrumuturilor din engleza britanică sau americană aparținând diferitelor terminologii, mai ales în ultimii douăzeci de ani, s-a datorat, în bună parte, necesității de a denumi realități noi, pentru care româna nu avea termeni proprii: *byte*, *browser*, *cip*, *desktop*, *e-mail*, *link*, *modem*, *mouse*, *scanner*, *site*, *a se loga*, *a se deloga*, *a reseta*, *a upgrada* ș.a. Autoarele noii ediții a *DOOM*-ului nu pot explica modul de selecție a termenilor înregistrați în *DOOM*². Am în vedere, de pildă, faptul că apar termeni ca: *brain-drain*, *curling*, *cybercafe*, dar nu apar termeni ca: *stick*, *memory-stick*, (*ultra*-)*all-inclusive*, *wireless*, *a blura*, *blurat*, *blog*, *blogger* / *bloger*, *burger*, *offshore*, *folder*, *printer*, *target*, *browser*, *scaner* / *scanner*, *speaker*, *spam*, *a se loga*, *logout*, *a se deloga*, *receiver*, *trainer*, *voucher*, *workshop* ș.a.
5. Termeni ca *adaptare*, *acomodare*, *asimilare* fie lipsesc din *DSL*, fie explicațiile date se referă la alte chestiuni decât la aspectele integrării unui împrumut (în cazul nostru, *anglicism*) în sistemul limbii române. Potrivit lui Theodor Hristea, „româna a dovedit o remarcabilă capacitate de asimilare a neologismelor [...], iar această însușire esențială continuă să o păstreze și în zilele noastre.” (Hristea 2004: 29).
6. Stoichițoiu afirmă „Calificarea de *anglicism* ni se pare nepotrivită în cazul unor împrumuturi deja asimilate și frecvent utilizate, inclusiv în limba vorbită, precum *fan*, *job*, *hit*, *star*, *stres*, *șort*, *top*.” (Stoichițoiu 2001:81). În comunicarea prezentă, voi utiliza *anglicism* (și,

rar, *americanism*) pentru împrumuturile mai mult sau mai puțin recente din engleza britanică și din cea americană, indiferent de nivelul adaptării lor la normele limbii române. Am în vedere atât *anglicismele* necesare, adică acelea care nu au corespondent românesc sau, chiar dacă au, sunt mai „economice”, mai elocvente și se bucură de o mai largă circulație decât echivalentele lor românești, existente ori „create” ulterior: *stres, clip, grant, master, rating, OK, second hand, banner, brand, lobby, mall* ș.a., cât și pe cele numite „de lux”, care sunt nejustificate, deoarece concurează fără rost termeni românești: *advertising* „publicitate”, *team* „echipă”, *consulting* „consultanță”, *visiting professor* „profesor invitat”, *cutter* „cuțit”, *drink* „băutură”, *driver* „șofer” ș.a. Observațiile pe care le prezint se bazează pe anglicismele înregistrate de *DOOM*².

7. În ce privește *adaptarea* anglicismelor, trebuie făcută distincția între *anglicismele* din diferite terminologii (științifice sau neștiințifice) și *anglicismele* de uz general. Pentru *anglicismele* din prima categorie, în general, se poate vorbi despre „păstrarea lor [...] în forma originară” (Stoichițoiu 2001: 96). Precizez însă că doar forma grafică și, parțial, cea fonetică sunt cele din engleză: *background, banking, brainstorming, bypass, copy-paste, copyrighter, crossing-shot* ș.a. Din punct de vedere morfosintactic, mărcile de plural, cele cazuale, articularea, încadrarea verbelor în categoria verbelor cu sufix de indicativ prezent *-ez/-eaz-*, topica postpusă a adjectivelor față de substantivul regent, dublul statut morfologic, substantivizarea, adjectivizarea, locuționalizarea sunt rezultatele *adaptării* lor: *backgroundul, a face banking, brainstormingul, un bypass, copy-paste-ului, copyrighterul, crossing-shoturi, printează* ș.a. Pentru celelalte *anglicisme*, adaptarea are în vedere aspecte fonetice, grafice, morfosintactice, pe care *DOOM*-ul trebuie să le consemneze sau să le consfințească prin reguli.

8. La nivel fonetic, adaptarea înseamnă un fel de pronunțare aproximativă, adăugând astfel inventarului fonologic al românei unități nespecifice, preluate din engleză: *thriller, think-tank, breaking news, advertising, attachment* ș.a.

9. La substantivele de origine engleză, adaptarea lor la sistemul morfologic românesc se face prin utilizarea acestora cu articole, cu desinențe de plural românești, care fac posibilă încadrarea în categoria de gen. Majoritatea celor care denumesc inanimate sunt încadrate la genul neutru și primesc una dintre cele două desinențe de plural, *-uri*: *deckuri, desktopuri, discounturi, dressinguri, drinkuri, e-mailuri, duty-free-uri, exit-polluri, fast-fooduri, feedbackuri, flashbackuri, forehanduri, gadgeturi, grilluri, harduri, softuri, inputuri, mouse-uri, sms-uri* sau *-e*: *bannere, blistere, chartere, cuttere, flipper, computere, drivere, markere, mastere, pagere, playere, procesoare, promptere, servere, startere, testere, thrillere, toastere*.

Mai rar, acestea primesc desinența *-i*: *hamburgeri, crenvurști, burgeri* (neînregistrat în *DOOM*²), *hotdogi* (adaptarea la gen urmând modelul *cârnați*), *jeanși, byți, inchi* (adaptarea la gen urmând modelul: *metri, litri, amperi*).

Cele care denumesc persoane sunt încadrate, cu puține excepții, la masculin și primesc desinența de plural *-i*: *boy-i, dandy-i, dealeri, brokeri, hackeri, driveri, gay-i, designeri, outsideri, globe-trotteri, manageri, rockeri, rapperi*.

Foarte puține dintre acestea sunt invariabile în raport cu numărul: *homeless, cover-girl, call-girl* sau formează excepții de la cazurile semnalate mai sus: *bestselleruri, megastaruri*,

superstaruri, *VIP-uri*. Există și cazul lui *baby-sitter*, variabil în raport cu genul, la plural: *baby-sitteri* / *baby-sittere*.

Observațiile Monicăi Ardeleanu Cruceru referitoare la încadrarea în gen a *anglicismelor*, prin cvasigeneralizarea desinenței de plural *-uri* și prin prezența desinenței *-e* la substantivele terminate la singular în *-e* (Ardeleanu 2003: 102-103) trebuie completate cu câteva precizări. Una dintre acestea se referă la permanenta tendință de autosistemizare a limbii, în care analogia joacă un rol important. Cele două desinențe ale neutrelui, pe care le primesc *anglicismele*, se datorează analogiei formale cu celelalte neutre vechi în limbă: *aluaturi*, *comploturi*, *paturi*, *gemuri*, *tărâmurii*, *chibrituri*, *roluri* sau cu cele vechi terminate în *-(e)r*: *pulovere*, *ateliere*, *calorifere*, *cartiere*, *fluiere*, *frigidere* ș.a. În plus, desinența *-uri*, datorită lungimii în raport cu *-e* și specializării pentru marcarea pluralului neutrelor (cu excepții justificate, de tipul: *cărnuri*, *mătăsurii*, *dulcețuri*), marchează mult mai clar neutrul decât o face desinența *-e*, specifică pluralului la feminine.

Blanca Croitor prezintă „comportamentul morfologic al substantivelor românești introduse în DOOM², dintr-o perspectivă statistică” (Croitor 2009: p. 33). Consideră că „unele substantive de genul neutru primesc desinența **-uri** pentru că nu se pot combina cu desinența *-e* din motive fonetice [...] În această situație sunt [...] împrumuturi recente terminate în vocală [...] *boogie*, *brandy*, *duty-free*, *one-man show*, *pary*, *story*, *talk-show*” (n.n. am selectat din lista autoarei anglicisme) (Croitor 2009: 41). Din exemplele mele de mai sus, rezultă că această explicație e parțial adevărată (reamintesc: *deckuri*, *desktopuri*, *discounturi*, *dressinguri*, *drinkuri*, *e-mailuri*, *exit-polluri*, *fast-fooduri*, *feedbackuri*, *flashbackuri*, *forehanduri*, *gadgeturi*, *grilluri*, *harduri*, *softuri*, *inputuri* ș.a.).

Încă o observație: cu cât acomodarea *anglicismului* e mai avansată, acționează și regulile alternațelor vocalice sau / și consonantice: *procesor* / *procesoare*, *crenvurst* / *crenvurști*, *jeans* / *jeanși*, *byte* / *byți*.

În ce privește scrierea formei articulate hotărât și a celei de plural, se observă diferența între *uz* și *normă*: *big band-ul* și *big band-uri* / *big bandul* și *big banduri*; *desktop-ul* și *desktop-uri* / *desktopul* și *desktopuri*; *e-mail-ul* și *e-mail-uri* / *e-mailul* și *e-mailuri*; *fitness-ul* / *fitnessul* ș.a., dar și scrierea identică: *bungalow-ul*, *bungalow-uri*; *site-ul*, *site-uri*; *high-life-ul*; *ice-tea-ul* ș.a.

Informațiile morfologice date la termenii noi nu sunt întotdeauna sistematizate. De pildă, la *airbag* și *airbus* apare încadrarea lor în clasa substantivelor neutre și forma nearticulată de plural. Lipsește însă forma articulată de singular: *airbagul*, *airbusul* și de plural: *airbagurile*, *airbusurile*. La termenul *audit*, nu apare decât informația de gen a substantivului, nu și forma de plural care este frecvent folosită: *audituri*. Lisesc formele articulate hotărât ale substantivelor: *background*, *banking*, *bypass*, *e-mail*, *link*, *babyschi*, *babyschilift*, *babysitter* (masculin și feminin) ș.a.m.d. Consider că la substantivele-împrumuturi recente sau relativ recente, forma articulată de singular și de plural n-ar trebui să lipsească, deoarece regula articulării acestora este dificilă pentru o categorie largă de utilizatori. Autoarele noului DOOM pot răspunde că regula trebuie înțeleasă și urmată întocmai, dar atunci de ce se dau doar formele articulate hotărât ale unor substantive care sunt terminate într-o literă străină sau cu pronunțare străină, câtă vreme și acestea sunt cuprinse în regula respectivă?

10. O altă serie de substantive împrumutate din engleză sunt cele care au în compunere formantul *-man*: *chairman* (neînregistrat în DOOM), *recordmen*, *superman*, *yesman*,

cameraman, tenismen, gentleman, showman (neînregistrat în DOOM), care formează diferit pluralul: recordmeni, supermeni, yesmeni, tenismeni, gentelmeni vs cameramani. Forma de plural în –meni este pleonastică, deoarece men este, în engleză, pluralul lui man, iar –i este desinența românească de plural, de aceea, preferabil ar fi pluralul în –mani.

11. Liliana Florina Cojocaru Andronache se referă diferite aspecte ale adaptării și asimilării morfologice a anglicismelor în română și italiană. Printre situațiile semnalate, este și aceea a siglării, constatând că “siglele [...] vor fi încadrate într-una din categoriile de gen [...] masculin, feminin sau neutru (pentru română)” (Cojocaru 2010: 236) Toate exemplele sunt însă ale unor sigle de genul neutru: SUV-uri, WC-uri, GPS-uri, CD-uri, DVD-uri, sms-uri, FBI, NATO, ONU, la care adaug alte exemple din noul DOOM: BBC, CD, CD-ROM, EKG, VIP, IQ, LP ș.a.

12. Într-un alt articol, Liliana Florina Cojocaru Andronache (Cojocaru 2012: 7) se referă la „adaptarea grafică a anglicismelor” și pune problema reală a cazurilor de „oscilații la nivelul grafiei, fapt care generează apariția variantelor lexicale” (ibidem, 14).

13. Cât privește adaptarea morfologică a verbelor recent intrate din engleza britanică și cea americană, fac câteva precizări. În primul rând, cele mai multe sunt din domeniul informaticii: *a formata, a clicka / a clica, a downloada, a lista, a se loga, a printa, a starta, a procesa, a scana, a tastea* ș.a. Acestea se conjugă la indicativ prezent cu sufixul –ez / –eaz-: *listez, formatez, printează, scanează* ș.a.m.d, mai rar, cu sufixul –esc / –eșt-: *heckărește, chatuiește* ș.a. Unele din substantivele-bază derivativă ale acestor verbe colochează cu proforme verbale: *a da click, a da start, a da zoom*.

14. Adaptarea grafică e ulterioară celei fonetice. Prin grafia originală, se manifestă „dorința” de a evidenția forma din limba-sursă. Prin pronunțarea „adaptată”, –er a devenit și continuă să se rostească –ăr: *blazer, blister, CD-player, CD-writer, charter, cutter, driver, flipper, marker, over, pager, player, plotter, receiver* (neînregistrat în DOOM), *remember, rapper, scanner* (neînregistrat în DOOM). Fac excepție de la această regulă, potrivit indicațiilor DOOM-ului: *computer, poster, prompter, server, starter, taster*.

Concluzii

1. Termenul *anglicism* denumește împrumutul din engleza britanică sau americană, a cărui adaptare la sistemul limbii române nu e desăvârșită.
2. Adaptarea fonetică înseamnă o reproducere mai mult sau mai puțin reușită a pronunțării englezești, dependentă și de gradul de cunoaștere a acestei limbi.
3. Adaptarea grafică este, probabil, cea mai întârziată. Păstrând grafia originală, românii dau impresia că nu vor să „românizeze” întru totul *anglicismele* respective, ci acceptă identitatea lor.
4. Adaptarea morfologică pune mai multe probleme la substantive, decât la verbe. Aceasta presupune încadrarea în clase de flexiune, în tiparele existente, prin corelări desinențiale, prin alternanțe fonetice, reflectate într-o scriere normată, adeseori dificilă pentru utilizatorul cu cunoștințe lingvistice de nivel mediu.
5. E nevoie ca selectarea termenilor noi din dicționarele românești să se bazeze pe metode statistice, la îndemână acum, grație tehnologiei avansate. La fel, e nevoie ca informațiile date să urmeze același parcurs: scriere, pronunțare, silabisire, accentuare, variante grafice, încadrare morfologică, urmată de toate elementele necesare utilizării lor corecte.

Bibliografie

Ardeleanu Cruceru Monica, *Comportamentul morfologic al termenilor din domeniul informaticii*, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, București, Editura Universității din București, 2003, p. 99-107.

Cojocaru Andronache, Liliana Florentina, *Asimilarea categoriei de gen a anglicismelor în limbile română și italiană*, în *Limba română. Controverse, delimitări, noi ipoteze*, București, Editura Universității din București, 2010, p. 231-239.

Cojocaru Andronache, Liliana Florentina, *Dinamica adaptării grafice a anglicismelor în presa românească și italiană*, în *Limba română. Direcții actuale în cercetarea lingvistică II*, București, Editura Universității din București, 2012, p. 7-17.

Croitor, Blanca, *Dinamica flexiunii substantivale, reflectată în DOOM²*, în *Dinamica limbii române actuale*, București, Editura Academiei Române, 2009, p. 33-59.

DOOM² = Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.

DN = Florin Marcu, Constant Maneca, Dicționar de neologisme, București, Editura Academiei, 1986.

DSL = Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, Dicționar de științe ale limbii, București, Editura Bnemira, 2001.

Hristea, Theodor, *Conceptul de neologism*, în *Tradiție și inovație în studiul limbii române*, București, Editura Universității din București, 2004, p. 23-37

Stoichițoiu-Ichim, Adriana, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influență, creativitate*, București, Editura All, 2001.